

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. ректора

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат технічних наук, доцент

Ігор МАГДАЛІНА

24. 10. 2025 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

ВИТЯГ

з протоколу спільного засідання кафедри кримінального права та кримінології; кафедри кримінального процесу; кафедри криміналістики та домедичної підготовки, кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 23 жовтня 2025 року

Головуючий – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Василь БЕРЕЗНЯК

Секретар – кандидат юридичних наук, доцент Валентин ЛЮДВІК

Присутні: доктор юридичних наук, професор Олександр ЮНІН, доктор юридичних наук, професор Володимир ШАБЛИСТИЙ, доктор юридичних наук, професор Андрій КОВАЛЕНКО, доктор юридичних наук, професор Оксана ГРИТЕНКО, доктор юридичних наук, професор Наталія СИДОРЕНКО, доктор юридичних наук, професор Анатолій ВОЛОБУЄВ, доктор юридичних наук, професор Віктор ПЛЕТЕНЕЦЬ, доктор юридичних наук, старший дослідник Максим ПОЧТОВИЙ, кандидат юридичних наук, доцент Вадим ХАШЕВ, кандидат юридичних наук, доцент Сергій БАБАНІН, кандидат юридичних наук, доцент Ірина ДРОК, кандидат юридичних наук Ганна КИРИЧЕНКО, доктор філософії в галузі права Роман КАТОРКІН, доктор філософії в галузі права Світлана КОРОГОД, доктор філософії в галузі права Дмитро АНІСІМОВ, доктор філософії в галузі права Валерія САВИЦЬКА.

З присутніх – 8 докторів юридичних наук та 6 кандидатів юридичних наук (докторів філософії) – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційної роботи Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право щодо її рекомендації для попереднього розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь здобувачки ступеня доктора філософії Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

У своїй доповіді дисертантка визначила мету, задачі, предмет, об'єкт і методи дослідження, розкрила структуру роботи та основні її положення, показала їхню новизну, теоретичне та практичне значення, а також обґрунтувала актуальність обраної теми дисертаційної роботи, яка зумовлена необхідністю розв'язання наукового завдання щодо розробки кримінологічної характеристики сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні та формування науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення сучасної системи заходів запобігання правоохоронними органами.

Дисертантка зазначила, що з початком збройної агресії проти України 24 лютого 2022 року під глобальною загрозою опинилася світова система безпеки, значних масштабів набули випадки порушення міжнародного, конвенційного, кримінального права та прав окремої людини. Надзвичайно актуалізувалася проблема запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні.

Збройна агресія проти України, трансформувала парадигму сексуального насильства; загострила вектори його впливу на міжнародний мир та безпеку; актуалізувала розробку та впровадження сучасних та перспективних способів надання допомоги, якої потребують постраждалі особи, а також нагальну необхідність розробки комплексних та дієвих заходів запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні. Адже сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні виступає реальною загрозою праву кожної людини на гідне життя, а також безпеці всього людства.

Від початку збройної агресії проти України фіксуються факти зґвалтувань жінок та дівчат, чоловіків та хлопчиків, осіб похилого віку. Жінки найчастіше стають жертвами зґвалтувань та залякувань сексуального характеру, чоловіки — стають жертвами катувань з елементами сексуального насильства. Однак, серед жертв сексуального насильства з боку військових окупантів переважають саме жінки та дівчата. Випадки сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні сьогодні набули критичного масштабу, поширеності, систематичності та небаченої жорстокості. Російські військові використовують сексуальне насильство як зброю з метою залякування, приниження, демонстрації власного домінування на окупованій території. Поширеність

цього явища пов'язана певним чином з тим, що історично так склалося, що сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом вважалося неминучим ефектом будь-якої війни чи збройного конфлікту, але не злочином, який потребує переслідування та притягнення до відповідальності винних осіб.

Зазначені обставини зумовили вибір теми дисертації, її актуальність, важливе теоретичне і практичне значення для подальшого розвитку та вдосконалення діяльності щодо запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні.

За мету в дисертації було поставлено розробка кримінологічної характеристики сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні, з метою формування науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення сучасної системи заходів запобігання правоохоронними органами цьому явищу.

Для вирішення поставлених завдань і досягнення мети було використано комплекс методів, серед яких діалектичний; історико-правовий; метод системного аналізу; порівняльно-правовий; статистичні; моделювання – для формулювання пропозицій з удосконалення практики застосування запобіжних заходів.

Теоретичною основою дослідження виступили дисертації, монографії, наукові статті тощо національних та зарубіжних авторів у сфері юриспруденції, та інших наук. Нормативною основою дисертації є чинне національне законодавство України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Емпіричною основою дисертації є інформаційно-довідкові видання, судова практика, статистичні дані тощо.

До основних положень, що характеризують вирішення поставленої мети слід віднести:

- висвітлити стан наукової розвідки сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні;
- визначити поняття, ознаки та форми сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні;
- розглянути фактори, які детермінують вчинення сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні;
- охарактеризувати осіб, які вчиняють сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні;
- проаналізувати міжнародне та національне законодавство, яке регламентує запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні;
- з'ясувати загальносоціальні заходи запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні;
- опрацювати спеціально-кримінологічні заходи запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні;
- проаналізувати досвід зарубіжних країн щодо запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом.

Основні результати дисертації можуть бути використані в науково-дослідній сфері, освітньому процесі, у правозастосуванні.

За темою дисертації опубліковано п'ять статей, з них три одноособові статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; одна одноособова стаття у виданні іноземної держави; одна стаття у співавторстві у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Scopus за профілем дисертації; одинадцять тез доповідей у збірниках науково-практичних заходів.

Після доповіді Інни МЕЛЬНИЧЕНКО відбулася дискусія, під час якої здобувачка відповіла на запитання присутніх щодо структури роботи, методологічної та теоретичної основи дослідження, висновків, які отримано за підсумками виконаної наукової роботи, а саме:

Запитання Вадим ХАШЕВ: Яким чином Вами здійснювалося визначення комплексу детермінант сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом? Які методи чи джерела використовувалися для їх ідентифікації?

Відповідь: Дякую за запитання. Визначення комплексу детермінант сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом, здійснювалося на основі комплексного міждисциплінарного підходу, який поєднав кримінологічний, соціологічний, гендерний та правовий аналіз. Окрім того, для ідентифікації таких детермінант були використані: емпіричні дані міжнародних організацій, що містять узагальнення практики документування випадків сексуального насильства під час збройних конфліктів, у тому числі в Україні; офіційні звіти національних інституцій - Офісу Генерального прокурора, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Міністерства внутрішніх справ, які фіксують факти таких злочинів і проблеми притягнення винних до відповідальності; аналіз норм міжнародного гуманітарного права, зокрема, Женевських конвенцій, Римського статуту МКС, Конвенції CEDAW, Резолюції РБ ООН №1325, з метою виявлення системних прогалин у захисті жертв сексуального насильства під час війни; контент-аналіз наукових праць та медіа матеріалів, що висвітлюють суспільні установки і гендерні стереотипи пострадянського простору, які формують толерантне ставлення до насильства проти жінок, а також метод порівняльного аналізу, який дозволив зіставити детермінанти сексуального насильства в Україні з аналогічними чинниками, виявленими у конфліктах у Боснії, Руанді, Сирії та Демократичній Республіці Конго.

Запитання Оксана ГРИТЕНКО: Скажіть будь ласка, чому саме такі фактори як мілітаризація, обіг зброї, безкарність, гендерна дезінформація, політична економія війни визнані домінуючими? Чи проводилося їх порівняння з іншими можливими детермінантами?

Відповідь: Дякую за запитання. Зазначені фактори визнано домінуючими, оскільки результати проведеного дослідження підтвердили їх системо утворювальний вплив на формування і відтворення сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні. По-перше, мілітаризація суспільства зумовлює нормалізацію насильства як соціально прийнятного способу вирішення конфліктів, що сприяє зростанню ризиків гендерно зумовленого насильства як серед військовослужбовців, так і серед

цивільного населення. По-друге, поширення та неконтрольований обіг зброї підвищують потенціал насильницьких злочинів, у тому числі сексуального характеру, та ускладнюють притягнення винних до відповідальності. По-третє, безкарність сексуального насильства у збройному конфлікті — як унаслідок недостатньої ефективності національних і міжнародних механізмів правосуддя, так і через страх та стигматизацію жертв - формує відчуття всездозволеності серед кривдників і стимулює повторюваність таких злочинів. По-четверте, гендерна дезінформація - поширення наративів, які виправдовують або заперечують сексуальне насильство, - підтримує суспільну толерантність до насильства проти жінок і дівчат, підриває віру в правосуддя та посилює віктимізацію. По-п'яте, політична економія війни - тобто використання насильства як інструменту контролю над територіями, ресурсами або населенням - зумовлює цілеспрямоване застосування сексуального насильства як елементу воєнної стратегії або засобу терору. Порівняльний аналіз показав, що ці фактори мають найбільш стійкий причинно-наслідковий зв'язок із масштабами сексуального насильства у збройних конфліктах - аналогічні детермінанти фіксувалися у Боснії, Руанді, Сирії та Демократичній Республіці Конго.

Запитання Роман КАТОРКІН: Чим обґрунтовується необхідність розроблення та ухвалення пропонованої Вами Загальнодержавної програми запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні?

Відповідь: Дякую за запитання. Необхідність розроблення та ухвалення Загальнодержавної програми запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні, обґрунтовано результатами дослідження, які засвідчили відсутність цілісної державної політики у цій сфері та фрагментарність існуючих заходів реагування.

Насамперед, чинна нормативно-правова база не забезпечує комплексної координації між органами сектору безпеки і оборони, системою правосуддя, охорони здоров'я та соціального захисту, що унеможливує ефективну ідентифікацію постраждалих від насильства, фіксацію злочинів та притягнення винних до відповідальності.

Крім того, результати моніторингу таких міжнародних організацій як ООН, ОБСЄ, Міжнародний кримінальний суд, свідчать про недостатню інтеграцію гендерно орієнтованих підходів у діяльність силових структур, що знижує рівень превенції та належного реагування на сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом. Розроблення такої програми є необхідним з огляду на потребу інституціоналізувати механізми міжвідомчої взаємодії у межах сектору безпеки й оборони з урахуванням міжнародних стандартів; підвищення рівня підготовки військовослужбовців і правоохоронців у сфері запобігання сексуальному насильству та поводження з жертвами; створення єдиного реєстру випадків сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом, для забезпечення належної фіксації доказів; запровадження системи реабілітаційних і компенсаційних заходів для постраждалих осіб; зміцнення механізмів контролю та підзвітності у секторі оборони й безпеки щодо порушень прав людини.

Отже, необхідність розробки такої програми базується на потребі системної, координованої та стійкої державної політики, яка інтегрує питання гендерної безпеки у функціонування сектору безпеки і оборони та відповідає сучасним міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини під час збройних конфліктів

Запитання Андрій КОВАЛЕНКО: Скажіть, яким чином Ви пропонуєте вдосконалити взаємодію між органами поліції, прокуратури, ДБР, СБУ, волонтерськими та громадськими організаціями для забезпечення ефективного досудового розслідування сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні?

Відповідь: Дякую за запитання. Вдосконалення взаємодії між органами поліції, прокуратури, ДБР, СБУ, волонтерськими та громадськими організаціями у сфері розслідування сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом, має ґрунтуватися на створенні єдиної міжвідомчої системи координації та обміну інформацією, що забезпечить швидке реагування, належну фіксацію доказів і комплексний захист постраждалих осіб.

Передусім необхідно: удосконалити нормативно-правову базу, передбачивши чітке визначення повноважень і алгоритм взаємодії між органами досудового розслідування, процесуального керівництва та спеціалізованими службами допомоги постраждалим. Це має бути закріплено у спільних наказах МВС, Офісу Генерального прокурора, ДБР і СБУ; запровадити спільні міжвідомчі протоколи розслідування випадків сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом, які б враховували стандарти ООН і Міжнародного кримінального суду щодо збору доказів, інтерв'ювання жертв, збереження конфіденційності та уникнення повторної травматизації; створення міжвідомчих слідчо-аналітичних груп, які б включали представників прокуратури, поліції, ДБР, СБУ, а також експертів з психологічної підтримки та судової медицини. Такі групи мають діяти за принципом оперативної взаємодії, особливо в регіонах, де фіксуються воєнні злочини; системна взаємодія з волонтерськими та громадськими організаціями, які першими отримують інформацію про факти сексуального насильства, що передбачає створення єдиного каналу комунікації, захищеного механізму передачі даних; розвивати систему навчання та підготовки кадрів, а також впровадження єдиної бази даних (із дотриманням вимог конфіденційності), яка б дозволила узгоджено збирати, аналізувати та обмінюватися інформацією про розслідування таких злочинів між усіма залученими структурами.

Запитання Володимир ФЕДЧЕНКО: Обґрунтуйте висловлену Вами потребу у врегулюванні питань підслідності досудового розслідування сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні.

Відповідь: Дякую за запитання. Потреба врегулювання питань підслідності злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством під час збройного конфлікту, зумовлена необхідністю забезпечення ефективності та неупередженості досудового розслідування. Нині відсутність чіткого визначення компетентного органу призводить до дублювання повноважень між поліцією, ДБР і СБУ, що ускладнює фіксацію фактів, збір доказів і захист прав постраждалих.

Врегулювання підслідності шляхом створення спеціалізованих підрозділів або закріплення чітких повноважень за одним органом дозволить забезпечити належний рівень фаховості, уникнути впливу силових чи політичних структур, узгодити дії з міжнародними стандартами та підвищити довіру до результатів розслідування.

Слово надано науковому керівникові по дисертації Інни МЕЛЬНИЧЕНКО – Вікторії РУФАНОВІЙ – кандидату юридичних наук, доценту, яка підкреслила, що здобувачка обрала досить складну та водночас надзвичайно актуальну тему для свого наукового дослідження.

Після цього слово було надано **рецензентам** наукової праці:

Доктор юридичних наук, професор Віктор ПЛЕТЕНЕЦЬ відзначив високий рівень наукового дослідження Інни МЕЛЬНИЧЕНКО. Наголосив, що обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку та обумовлена перш за все тим, що одним з основних завдань держави в галузі кримінально-правової охорони прав людини є захист її життя і здоров'я. Конституція України у ст. 3 проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Оцінка змісту дисертації. Збройна агресія проти України актуалізувала проблему поширення сексуального насильства; загострила вектори його впливу на міжнародний мир та безпеку, що обумовило необхідність розробки сучасних та перспективних способів надання допомоги, якої потребують постраждалі особи, а також нагальну необхідність розробки комплексних та дієвих заходів запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні. Сьогодні, сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні є реальною загрозою праву кожної людини на гідне життя, а також безпеці всього людства.

Випадки сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні сьогодні набули критичного масштабу, поширеності, систематичності та небаченої жорстокості. Сексуальне насильство використовується як зброя війни з метою є залякування, приниження населення, демонстрації власного домінування на окупованій території.

Потреба акумуляції зусиль у запобіганні сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом підтверджується указом Президента України від 30 вересня 2019, яким визначені Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, Національним планом дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року та іншими нормативними актами

Отже, актуальність розробки наукової концепції державної політики у сфері запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні ґрунтується на ідеях забезпечення взаємодії різних сил і засобів, які задіяні в цьому, ефективній консолідації заходів кримінально-правового впливу та запобігання злочинності.

Питання насильницької поведінки викликали особливий інтерес та зумовили науковий пошук таких вітчизняних, як: О.М. Бандурка, В.В. Голіна,

О.М. Гумін, О.М. Джу́жа, А.П. Закалюк, А.Ф.Зелінський, В.В. Кудрявцев, П.П. Михайленко, Г.М. Мінковський та інших.

Вагомий внесок у розробку проблеми насильства щодо жінок та його запобіганню здійснили А.Б. Блага, В.О. Брижик, О.Т. Волощук, В.М. Галунько, Б.М. Головкін, Т.В. Журавель, О.О. Кочемировська, К.Б. Левченко, Ю.В. Лисюк, О.А. Мартиненко, Т.М. Мельник, Д.М. Тичина, О.В. Харитонova, Г.О. Христова та інші.

В Україні спостерігається досить високий науковий інтерес до вивчення проблем протидії домашнього насильства, насильства проти дітей, гендерно обумовленого насильства, однак сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом як самостійний феномен окремо не було досліджено. В наявних наукових працях окремі аспекти сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом висвітлювались або фрагментарно, або у межах значно ширшої проблематики. Жодного дисертаційного дослідження не було присвячено кримінологічним аспектам сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні.

Поряд з цим, у реаліях воєнного стану сьогодення як кримінологічна наука, так і правозастосовна практика потребують нової, сучасної інформації, знань в розумінні положень як вітчизняної правової бази, так і положень міжнародного права, вмінь, навичок щодо запобігання, виявлення, протидії, доказування та притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні. У зв'язку з цим вироблення напрямів запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні, потребує окремого дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджений теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць, комплексним аналізом законодавства в цій сфері.

Наукові положення, рекомендації та висновки проведеного Інною МЕЛЬНИЧЕНКО дослідження є достатньо обґрунтованими та достовірними, оскільки вони обумовлені використанням та аналізом статистичних даних МВС України, Офісу Генерального прокурора (Генеральної прокуратури України) Державної судової адміністрації України, матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень за період з 2022 по 2024 рр., а також опублікованої слідчо-судової практики.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях здобувачки. Робота містить необхідну кількість наукових публікацій. Основні положення дисертації викладені у 5 працях, 3 з яких – статті, опубліковані у виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, одна стаття – у журналі, що входить до міжнародної наукометричної бази Scopus, 1 стаття у виданні іноземної держави; 11 – тезах доповідей на наукових конференціях, науково-практичних семінарах та круглих столах.

Перелік наукових праць здобувачки й аналіз їхнього змісту підтверджують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження достатньо повно викладені у наукових фахових виданнях та пройшли апробацію

на міжнародних науково-практичних конференціях.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації визначається тим, що дисертація є одним з перших монографічних досліджень в Україні, яке присвячене вирішенню теоретичних та прикладних проблем запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні.

Структура дисертації відповідає завданням, визначеним у дослідженні. Дисертанткою послідовно викладений матеріал, здебільшого правильно співвіднесені загальні та спеціальні питання, сформульовані необхідні наукові дефініції. Дисертація складається із вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота виконана державною мовою.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на відповідні джерела інформації, дотримані норми законодавства про авторське право, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності та використані методики досліджень.

Відзначаючи логічність та послідовність структури дослідження, його наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість одержаних результатів, належний науковий рівень, треба звернути увагу на наявність окремих положень, які, на думку рецензента, викликають зауваження або потребують додаткової аргументації, зокрема:

1. У підрозділі 1.1 авторці доцільно запропонувати періодизацію формування сучасної парадигми запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні з урахуванням появи наукового інтересу до цього явища.

2. У п.1.2 потребує уточнення та корегування запропоноване авторкою визначення поняття сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні.

3. У п. 1.3 роботи додаткового обґрунтування потребує теза авторки про вплив фактору політичної економії війни на поширення сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні.

4. Загальні висновки по дисертаційному дослідженню доцільно узгодити з метою і завданнями дослідження, науковою новизною одержаних результатів та зі змістом висновків по розділах дослідження.

Наведені зауваження загалом не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Надане на рецензування дисертаційне дослідження Інни МЕЛЬНИЧЕНКО «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні» є цілісним монографічним дослідженням актуальної і важливої для науки і юридичної практики проблеми. У дисертації отримані нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для кримінологічної науки.

Висновок. Отже, дисертація Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству,

пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, тому може бути рекомендована до розгляду та захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Кандидат юридичних наук, доцент Ірина ДРОК відзначила достатній фаховий рівень дисертаційного дослідження Інни МЕЛЬНИЧЕНКО «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», виконаного на актуальну тему.

Ірина ДРОК зазначила, що дисертантка обрала актуальну тему для дослідження. Ґрунтовне вивчення і критичний аналіз тексту поданої на захист дисертації і наукових праць здобувача, опублікованих за обраною темою надали підстави зробити такий висновок.

Особливу цінність має акцент авторки на конституційних засадах захисту прав і свобод людини, зокрема права на життя, здоров'я, безпеку й недоторканність.

У роботі справедливо зазначено, що обрана тема є мало дослідженою. В Україні захищена лише одна дисертаційна робота Заворотько І.Г.(2020) та затверджена тема дисертації Підопригори В.І.(2022). Незначний інтерес до цієї тематики свідчить як про неактуальність для України цього явища до 2014 р. Однак після 2022 р. спостерігається активізація досліджень. Поряд з цим, кримінологічні аспекти сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, на дисертаційному рівні в Україні не досліджувалися що робить дослідження Інни МЕЛЬНИЧЕНКО унікальним та цінним для кримінологічної науки.

Авторка обґрунтовано підкреслює, що проблема має не лише правовий, але й соціальний вимір, оскільки в умовах війни та тимчасової окупації частини територій України забезпечити безпеку громадян, захист від протиправних діянь з боку окупаційної влади досить складно.

Позитивним моментом роботи є зосередженість на питаннях вдосконалення законодавства, зокрема – необхідності чіткого визначення понять, уточнення складів злочинів, забезпечення ефективного виявлення і розслідування правопорушень.

Загалом, робота відзначається високим рівнем актуальності, належною логічною побудовою, міжгалузевим підходом до аналізу проблеми та слушними пропозиціями щодо вдосконалення чинного законодавства. Вона становить інтерес як для науковців, так і для практиків у галузі кримінології та міжнародного права.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджений теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць, комплексним аналізом законодавства в цій сфері.

Наукові положення, рекомендації та висновки проведеного Інною МЕЛЬНИЧЕНКО дослідження є достатньо обґрунтованими та

достовірними, оскільки вони обумовлені використанням та аналізом статистичної звітності, вивченням повідомлень про підозру у вчиненні сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні; матеріалів практики Європейського суду з прав людини; аналітичних звітів Офісу Генерального прокурора України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної судової адміністрації, міжнародних інституцій – Європейського Суду з прав людини, Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, Фонду доктора Деніса Муквеге, Європейського центру захисту прав людини та ін.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях здобувачки. Робота містить необхідну кількість наукових публікацій. Основні положення дисертації викладені у 5 працях, 3 з яких – статті, опубліковані у виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, 1 стаття – у журналі, що входить до міжнародної наукометричної бази Scopus; 1 стаття у виданні іноземної держави та 11 – тезах доповідей на наукових конференціях, науково-практичних семінарах та круглих столах.

Перелік наукових праць здобувачки й аналіз їхнього змісту підтверджують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження достатньо повно викладені у наукових фахових виданнях та пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації відповідає завданням, визначеним у дослідженні. Дисертанткою послідовно викладений матеріал, здебільшого правильно співвіднесений загальні та спеціальні питання, сформульовані необхідні наукові дефініції. Дисертація складається із вступу, двох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота виконана державною мовою.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на відповідні джерела інформації, дотримані норми законодавства про авторське право, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності та використані методики досліджень.

Відзначаючи логічність та послідовність структури дослідження, його наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість одержаних результатів, належний науковий рівень, треба звернути увагу на наявність окремих положень, які, на думку рецензента, викликають зауваження або потребують додаткової аргументації, зокрема:

1) У підрозділі 1.4 присвяченому характеристиці осіб, які вчиняють сексуальне насильство, потребує глибшого розкриття мотиваційних чинників їхньої поведінки. Зміст підрозділу став би ціліснішим у випадку використання міждисциплінарного підходу зокрема в частині використання підходів військової психології, міжнародного права та права міжнародної безпеки.

2) Висновки до підрозділу 2.1 виглядали б структурованими за умови розробки авторкою періодизації формування системи правового регулювання запобігання сексуальному насильству пов'язаному зі збройним конфліктом в

Україні.

3) У підрозділі 2.4 потребує більш конкретизованого визначення напрямків запозичення позитивного досвіду інших країн у діяльність суб'єктів, уповноважених здійснювати запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні.

Висловлені зауваження та побажання не впливають на загальне позитивне уявлення про роботу, не зменшують її наукової новизни та практичної важливості й тому не є перешкодою для її подання для офіційного захисту.

Висновок. Враховуючи викладене вважаю, що дисертація Інни Дмитрівни Мельниченко «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, тому може бути рекомендована до розгляду та захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Анатолій ВОЛОБУЄВ наголосив, що авторкою цілком коректно та слушно сформовано актуальність теми дисертаційного дослідження, а також уміло обрано методи дослідження, враховуючи поставлені мету роботи, об'єкт і предмет дослідження. Загалом дисертація Інни МЕЛЬНИЧЕНКО «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», відповідає необхідним вимогам, що висуваються до такого виду робіт, та може бути рекомендована в разовій спеціалізованій вченій раді для захисту.

Доктор юридичних наук, професор Ігор ПИРІГ підкреслив, що тема дослідження складна, але водночас дуже актуальна. Авторкою проведено опрацювання достатньо великого масиву нормативних та наукових джерел. Складність роботи полягає й у тому, що тема сексуального насильства в умовах війни є не дослідженою. Поряд з цим, додаткового обґрунтування потребує положення роботи про те, що спеціалізація, координація та незалежність слідчих органів є ключовими умовами ефективного, об'єктивного та справедливого розслідування сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні. Авторці слід уточнити, яким чином на практиці вона вбачає реалізацію цієї тези. Загалом дисертація Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні» є завершеною науковою працею, відповідає всім вимогам, які висуваються до даного виду робіт та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для захисту.

Доктор філософії в галузі права Валерія САВИЦЬКА вказала на актуальність теми та достатній рівень роботи. Авторкою вдало сформульовано мету, предмет, об'єкт та завдання дослідження. На окреме позитивне враження

заслуговують пропозиції дисертантки щодо вдосконалення чинного законодавства України, яке безпосередньо чи опосередковано здійснює регулювання досліджуваних питань. Враховуючи вищевикладене, наголошено, що дисертаційне дослідження Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Василь БЕРЕЗНЯК зазначив, що дисертаційна робота Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні» розкриває важливі питання - захист честі, гідності, здоров'я та життя людини в умовах війни. Враховуючи це, актуальність дослідження не викликає сумніву. Дисертація характеризується логічним та ґрунтовним викладенням інформації, стилістичною та науковою грамотністю. Практичне та теоретичне значення дисертаційної роботи в цьому напрямі важко переоцінити. Отже, дисертація Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні» є завершеною науковою працею та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відповідно до ст. 3 Конституції України на найвищому державному рівні задекларовано, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Саме права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Відповідно утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Права людини є ядром світової концепції безпеки. Без забезпечення прав людини не можлива довготривала та стабільна безпека як в окремій країні так в світі.

З початком збройної агресії проти України 24 лютого 2022 року під глобальною загрозою опинилася світова система безпеки, жахливих масштабів набули випадки порушення міжнародного, конвенційного, кримінального права

та прав окремої людини. Надзвичайно актуалізувалася проблема запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні.

Збройна агресія проти України, яка почалася 24 лютого 2022 року трансформувала парадигму сексуального насильства; загострила вектори його впливу на міжнародний мир та безпеку; актуалізувала розробку та впровадження сучасних та перспективних способів надання допомоги, якої потребують постраждалі особи, а також нагальну необхідність розробки комплексних та дієвих заходів запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні. Адже сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні виступає реальною загрозою праву кожної людини на гідне життя, а також безпеці всього людства.

Від початку збройної агресії проти України 24 лютого 2022 року фіксуються злочини, прямо заборонені ст. 6 Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Це зокрема факти зґвалтувань жінок та дівчат, чоловіків та хлопчиків, осіб похилого віку. Жінки найчастіше стають жертвами зґвалтувань та залякувань сексуального характеру, чоловіки – стають жертвами катувань з елементами сексуального насильства. Однак, серед жертв сексуального насильства з боку військових окупантів переважають саме жінки та дівчата. Випадки сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні сьогодні набули критичного масштабу, поширеності, систематичності та небаченої жорстокості. Російські військові використовують сексуальне насильство як зброю з метою залякування, приниження, демонстрації власного домінування на окупованій території. Поширеність цього явища пов'язана певним чином з тим, що історично так склалося, що сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом вважалося неминучим ефектом будь-якої війни чи збройного конфлікту, але не злочином, який потребує переслідування та притягнення до відповідальності винних осіб.

На всіх територіях України, які були звільнені від російських окупантів, зокрема у Херсонській, Харківській, Чернігівській, Київській, Донецькій, Луганській областях, фіксуються численні випадки вчинення сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, військовими російської федерації. На спеціальну телефонну лінію Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, яка почала діяти з 01 квітня 2022 року за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), станом на 01 травня 2022 року за психологічною допомогою звернулося близько 700 осіб.

Варто зазначити, що світова спільнота суворо засуджує будь-які прояви насильства, у тому числі сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом. Так, у 2008 р. Рада Безпеки ООН прийняла Резолюцію 1820 (2008), яка вперше на рівні ООН визнала сексуальне насильство як тактику війни та загрозу міжнародному миру та безпеці, а також закликала до об'єднання зусиль для вирішення цієї проблеми. Наступні резолюції Ради безпеки ООН 1888 (2009), 1889 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013) спрямовані на активізацію заходів запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом, забезпечення невідворотності покарання, відшкодування шкоди та надання допомоги постраждалим від такого насильства.

На національному рівні указом Президента України від 30 вересня 2019 були визначені Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, в якому йдеться про підтримку проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25.09 2015 № 70/1 глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року та забезпечення їх дотримання. Серед переліку інших пункт №5 передбачає забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат, подолання проблеми гендерно зумовленого та домашнього насильства; пункт 10 – скорочення нерівності. Оскільки, першопричиною сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні є гендерна нерівність, слід наголосити на тому, що окремі положення національного законодавства визначають подолання цієї проблеми одним із пріоритетів державно-правової політики України.

Національним планом дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року стратегічною ціллю (№4) визначено забезпечення захисту від насильства за ознакою статі, сексуального насильства (в умовах збройної агресії та в мирний час).

Таким чином, актуальність розробки наукової концепції державної політики у сфері запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні ґрунтується на ідеях забезпечення взаємодії різних сил і засобів, які задіяні в цьому, ефективній консолідації заходів кримінально-правового впливу та запобігання злочинності і зумовлена як мінімум двома групами причин.

Перша проявляється у негативних тенденціях злочинності, які пов'язані з повномасштабним вторгненням росії та територію України; значним зростанням випадків вчинення сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні, так і відставанням можливостей правоохоронної системи у реалізації превентивних повноважень; недосконалим механізмом взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні; не достатньо ефективною системою документування та розслідування заяв про сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні; не досконалою системою збору, оброблення та моніторингу даних з розподілом за статтю, віком та іншими характеристиками, проведення досліджень щодо встановлення рівня поширеності різних форм і проявів сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні тощо.

Відповідно до офіційних повідомлень представників апарату Національної поліції, станом на жовтень 2025 р. слідчими Національної поліції розпочато 140 кримінальних проваджень за фактами вчинення військовими рф сексуального насильства. З початку повномасштабного вторгнення, прокурорами зафіксовано 381 факт сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом. Встановлено, що відносно 23 неповнолітні особи (22 дівчинки та 1 хлопець) військовими рф було вчинено сексуальне насильство. Ці цифри лише вершина айсбергу та лише не значний відсоток від тих масштабів сексуальних звірств, які вчинялися та продовжують вчинятися на окупованих територіях.

Друга група причин обумовлена необхідністю приведення національного законодавства у відповідність до трансформаційних викликів сучасності та до міжнародних потреб. Сьогодні відбувається активна трансформація наукової картини світу, значна частина наукових теорій перестає відповідати накопиченим емпіричним знанням, змінам у світогляді чи досліджуваній реальності, з'являються нові виклики, які потребують комплексних та своєчасних досліджень. В розрізі досліджуваної теми, максимально активізувалася проблема недостатнього врахування потреб різних груп жінок і чоловіків, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, у законах, стратегіях, програмах і планах щодо постконфліктного відновлення та розбудови миру, перехідного правосуддя та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб тощо; спостерігається недостатність мережі загальних та спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні для забезпечення їх доступу до спеціалізованих послуг, особливо у сільській місцевості. Потребує осучаснення система методичного забезпечення суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні тощо.

У зв'язку з цим, в межах обраного напрямку наукового дослідження особливий інтерес викликає дослідження феномену сексуального насильства, яке вчиняється під час збройного конфлікту, який розпочала російська федерація на території незалежної та суверенної України.

Питання насильницької поведінки викликали особливий інтерес та зумовили науковий пошук таких вітчизняних, як: О.М. Бандурка, В.В. Голіна, О.М. Гумін, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, А.Ф.Зелінський, В.В. Кудрявцев, П.П. Михайленко, Г.М. Мінковський та інших.

Вагомий внесок у розробку проблеми насильства щодо жінок та його запобігання здійснили А.Б. Блага, В.О. Брижик, О.Т. Волощук, В.М. Галунько, Б.М. Головкін, Т.В. Журавель, О.О. Кочемировська, К.Б. Левченко, Ю.В. Лисюк, О.А. Мартиненко, Т.М. Мельник, Д.М. Тичина, О.В. Харитонova, Г.О. Христова та інші.

В Україні спостерігається досить високий науковий інтерес до вивчення проблем протидії домашнього насильства, насильства проти дітей, гендерно зумовленого насильства, однак сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом як самостійний феномен окремо не було досліджено. В наявних наукових працях окремі аспекти сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом висвітлювались або фрагментарно, або у межах значно ширшої проблематики. Жодного дисертаційного дослідження не було присвячено кримінологічним аспектам сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні.

Поряд з цим, в військових реаліях сьогодення як кримінологічна наука, так і правозастосовна практика відчуває дефіцит інформації, знань в розумінні положень як вітчизняної правової бази, так і положень міжнародного права, вмінь, навичок щодо запобігання, виявлення, протидії, доказування та притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють сексуальне насильство,

пов'язане зі збройним конфліктом в Україні. У зв'язку з цим вироблення напрямів запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні, потребує окремого дослідження, особливо з урахуванням усіх особливостей сьогодення. Всі вище перераховані факти та аргументи зумовили актуальність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема і зміст дисертації узгоджуються з Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019); Стратегією національної безпеки України (Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020); Стратегією у сфері прав людини (Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021); Стратегією воєнної безпеки України (Указ Президента України від 25.03.2021 № 121-2021); Стратегією людського розвитку, (Указ Президента України від 02.06.2021 № 225/2021); Стратегією гендерної рівності Ради Європи на 2024-2029 р.(Комітет міністрів Ради Європи від 06.03.2024 № CM(2024)17); Державною стратегією забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 р. (розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.09.2022 № 752-р); Національним планом дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р); Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023).

Дисертаційна робота була виконана в межах тематики наукових досліджень і науково-технічних розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 рр., затвердженої наказом Міністерства освіти і науки від 03.02.2022 № 109 (п. 3); тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2025–2029 рр. (пп. 11, 12, 13), затвердженої наказом МВС України від 21.05.2024 № 326, та тематики науково-дослідної роботи Дніпровського державного університету внутрішніх справ на 2024–2029 рр. (кримінально-правове та кримінологічне забезпечення протидії злочинності).

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (протокол № 3 від 30 листопада 2022 року).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розробка кримінологічної характеристики сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні, з метою формування науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення сучасної системи заходів запобігання правоохоронними органами. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- висвітлити стан наукової розвідки сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні;
- визначити поняття, ознаки та форми сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні;

- розглянути фактори, які детермінують вчинення сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні;
- охарактеризувати осіб, які вчиняють сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні;
- проаналізувати міжнародне та національне законодавство, яке регламентує запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні;
- з'ясувати загальносоціальні заходи запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні;
- опрацювати спеціально-кримінологічні заходи запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні;
- проаналізувати досвід зарубіжних країн щодо запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають, у сфері реалізації державної політики щодо запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні.

Предметом дослідження є кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і завдань, забезпечення достовірності отриманих результатів та висновків використовуватиметься система методів наукового пізнання. Методологічною основою дослідження постає діалектичний метод, а також сукупність як загальнонаукових, так і спеціальних методик, методів та прийомів наукового пізнання. Діалектичний метод є основою методологічної конструкції всієї дисертаційної роботи і визначає стратегію дослідження кримінологічної характеристики та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні.

Формально-логічний метод надасть змогу дослідити поняття, зміст, ознаки та способи вчинення сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні (підрозділи 1.1-1.4). За допомогою *логіко-семантичного методу* буде визначено поняття «сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні» (підрозділ 1.1). *Історико-правовий метод* застосовуватиметься для дослідження генезису виникнення збройного конфлікту в Україні та формування державної політики щодо запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні (підрозділи 1.1, 2.1).

Методи аналізу, класифікації, групування та системно-структурний метод використовуватимуться для з'ясування основних критеріїв диференціації способів та видів вчинення сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні, законодавства, а також суб'єктів запобігання та протидії йому (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 2.3). Використання *соціологічного та статистичного методів* сприятиме узагальненню юридичної практики, аналізу емпіричної інформації, пов'язаної з темою дисертаційного дослідження (підрозділ 1.2). Застосування *функціонального методу* дозволить визначити основні напрямки вдосконалення заходів

запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні (підрозділи 2.2-2.4). *Порівняльно-правовий метод* використовуватиметься під час огляду й вивчення юридичної літератури, основних наукових підходів щодо вирішення поставлених завдань дослідження й аналізу вітчизняного законодавства у процесі з'ясування його співвідношення з аналогічними нормами зарубіжного законодавства (підрозділи 1.1, 2.1). *Формально-юридичний метод* буде застосовано під час дослідження нормативних джерел наукової роботи, що надасть можливість виявити недоліки чинного законодавства України, яке регулює діяльність суб'єктів у сфері запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення їхньої діяльності (підрозділи 1.1, 2.1).

Емпіричну та інформаційну основу дослідження становлять систематизовані дані державної та відомчої статистичної звітності за 2022-2024 рр., а також узагальнені матеріали вивчення 39 повідомлень про підозру у вчиненні сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні; матеріали практики Європейського суду з прав людини; аналітичні звіти Офісу Генерального прокурора України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної судової адміністрації, міжнародних інституцій – Європейського Суду з прав людини, Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, Фонду доктора Деніса Муквеге, Європейського центру захисту прав людини та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним монографічним дослідженням в Україні, яке присвячене вирішенню теоретичних та прикладних проблем запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні. У роботі сформульовано ряд нових наукових положень і висновків, зокрема:

у перше:

- на монографічному рівні досліджено сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні, з'ясовано сутність цього явища, ознаки та форми вчинення;

- визначено комплекс детермінант сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні, встановлено, що першопричиною такого насильства є гендерна нерівність та усталене толерування насильства щодо жінок у країнах пострадянського простору; домінуючий вплив на поширення сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні, здійснюють такі фактори: зростання мілітаризації країн; поширення та неконтрольований обіг зброї; безкарність сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом; гендерна дезінформація; політична економія війни;

- окреслено кримінологічний профіль особи, яка вчиняє сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні. Встановлено, більшість таких злочинів вчиняють громадяни Російської Федерації (82 %), віком від 20 до 40 років, які переважно є рядовими військовослужбовцями. Представниками командного складу військ Російської Федерації скоєно 15,4% випадків насильства;

- обґрунтовано необхідність розроблення та ухвалення Загальнодержавної програми запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні, яка б враховувала особливості функціонування сектору безпеки і оборони у частині запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються в умовах збройного конфлікту;

- аргументовано доцільність розроблення та ухвалення порядку взаємодії між органами поліції, прокуратури, ДБР, СБУ, волонтерськими та громадським організаціями для забезпечення ефективного досудового розслідування сексуального насильства, запровадження сучасних чутливих методик роботи з постраждалими особами, а також обмін інформацією; порядок проведення спільних заходів, супровід постраждалих осіб, ефективну чутливу комунікацію;

удосконалено:

- визначення поняття «сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні», під яким пропонується розуміти насильницькі дії сексуального характеру, що безпосередньо або опосередковано пов'язані зі збройним конфліктом та вчиняються в умовах примусу;

- обґрунтування необхідності удосконалення положень чинного законодавства України з метою забезпечення ефективного захисту персональних даних осіб, які постраждали від злочинів сексуального насильства, пов'язаних зі збройним конфліктом. Запропоновано уточнення правових норм щодо проведення судових слухань у зазначених справах у закритому судовому засіданні, а також визначено доцільність нормативного закріплення можливості здійснення судового провадження в режимі відеоконференції із забезпеченням трансляції з іншого приміщення. Обґрунтовано потребу врегулювання питань підслідності досудового розслідування злочинів зазначеної категорії задля забезпечення їх ефективного та неупередженого розслідування;

- узагальнення методичного та практичного компонентів кримінологічного запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні, встановлено пріоритетність активного впровадження ґендерночутливого, інклюзивного, орієнтованого на постраждалих підходу; налагодження міжнародної, міжвідомчої взаємодії у правоохоронній сфері, а також сприяти підвищенню зацікавленості в наукових дослідженнях даного виду злочинності;

- окреслення домінуючих векторів державної політики на шляху протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом: 1) проведення превентивних заходів; 2) здійснення просвітницької роботи; щодо зниження ризику стати потерпілою від насильства; 3) надання допомоги в евакуації з потенційно небезпечних населених пунктів; 4) якісне надання медичної, правової, психологічної та інших видів допомоги постраждалим; 5) якісне розслідування всіх випадків насильства; 6) недопущення повторної травматизації потерпілих осіб; 7) забезпечення невідворотності покарання та притягнення всіх винних до відповідальності;

дістало подальшого розвитку:

- узагальнення положень міжнародних та вітчизняних нормативних документів щодо запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні, обґрунтовано необхідність розроблення Закону України

«Про протидію сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», який би містив основні засади здійснення запобігання, визначав суб'єктів запобігання та їх повноваження щодо протидії сексуальному насильству, передбачав ключові засади надання різних видів допомоги постраждалим від насильства тощо;

- ідентифікація проблемних питань, які знижують ефективність запобіжної діяльності, яким є не достатньо ефективний механізм виявлення та моніторингу потенційних викликів безпеці як в масштабах держави, так і по відношенню до конкретної особи; відсутність достатньої кількості висококваліфікованих та обізнаних в проблематиці сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом прокурорів, поліцейських, працівників соціальної, медичної сфери, сфери освіти, надання психологічної допомоги тощо; не досконалість законодавчих механізмів та процедур захисту та відновлення прав потерпілих осіб;

- розроблення заходів підвищення ефективності взаємодії між суб'єктами спеціально-кримінологічного запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні: нормативному рівні визначити перелік суб'єктів, які здійснюють запобігання насильству, що дозволить уникнути дублювання повноважень та підвищити рівень ефективності запобігання; нормативно регламентувати питання взаємодії між органами поліції, прокуратури, ДБР, СБУ та іншими суб'єктами щодо ефективного розслідування та запобігання СНПК; розроблення механізму накопичення, обробки та моніторингу інформації про сексуальне насильство та ін.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

- *правотворчості* – для вдосконалення законодавства щодо нормативного закріплення основних засад запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні;

- *правозастосовчій діяльності* – для підвищення ефективності впровадження міжнародних стандартів досудового розслідування сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні, застосування потерпілоорієнтованих підходів під час розслідування та підвищення ефективності запобіжної діяльності (акт впровадження в діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України від 10.10.2023 № 36904);

- *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін з «Кримінології», «Запобігання кримінальним правопорушенням Національною поліцією» «Актуальні проблеми кримінології», «Кримінального права», «Кваліфікації кримінальних правопорушень» та ін.;

- *науково-дослідній роботі* – для подальших досліджень у кримінологічній галузі, зокрема щодо дослідження детермінант злочинності в умовах збройного конфлікту, заходів запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, обумовленим збройною агресією Російської Федерації проти України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації, теоретичні і практичні висновки оприлюднені на п'яти міжнародних та шести всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Сучасні проблеми правового,

економічного та соціального розвитку держави» (м. Вінниця, 09 грудня 2022 року); «Протидія дискримінації в Україні та світі» (м. Дніпро, 20 жовтня 2022 року); «Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Дніпро, 02 грудня 2022 року); «Ретроспектива військової агресії рф в Україні: злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в сучасному вимірі» (м. Київ, 22–23 червня 2023 року); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 17 березня 2023 року); «Дотримання прав людини у правоохоронній діяльності: стан та перспективи» (м. Дніпро, 28 березня 2023 року); «Наука в умовах воєнного стану: пошуки, проблеми, перспективи розвитку» (м. Дніпро, 03 травня 2023 року); «Дотримання прав і свобод людини Національною поліцією України в умовах глобальних викликів сьогодення» (м. Одеса, 27 жовтня 2023 року); «Українська воєнна та повоєнна кримінальна юстиція» (м. Львів, 26–27 жовтня 2023 року); «Права людини і громадянина під час дії воєнного стану» (м. Харків, 08 грудня 2023 року); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 15 березня 2024 року).

Публікації. За темою дисертації опубліковано п'ять статей, з них три одноособові статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; одна одноособова стаття у виданні іноземної держави; одна стаття у співавторстві у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Scopus за профілем дисертації; одинадцять тез доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із основної частини (вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Мельниченко І.Д. Сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні як форма дискримінації за ознакою статі. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Спеціальний випуск «Держава і право в умовах воєнного часу». 2022. № 2. С. 605-609. URL : <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/S2/s-2-2022-605-609.pdf>.

DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-6-605-609>

2. Мельниченко І.Д. Кримінологічне забезпечення запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. Спеціальний випуск. № 2. С. 316-321. URL : https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/sp2/NV_spec_2-2023-316-321.pdf.

DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-6-316-321>

3. Мельниченко І.Д. Сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом: соціальна природа, поняття та ознаки. KELM. 2023. №2 (54). С. 154-159. URL : <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/10453>.

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.2.22>

4. Мельниченко І.Д. Взаємодія спеціальних суб'єктів щодо запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 1(19). С. 394-407. URL : <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/archive>.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-1\(19\)-394-407](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-1(19)-394-407)

5. Viktoriia Rufanova, Serhii Babanin, Viktor Bohuslavskiy, Viktoria Savenko & Inna Melnychenko. Strengthening International Law against Sexual Violence in Armed Conflicts: Insights from the Russian-Ukrainian War. Pakistan Journal of Criminology. Vol. 16, No. 01, January—March 2024 (111-125). URL : <https://www.pjcriminology.com/wp-content/uploads/2024/01/8-Strengthening-International-Law.pdf>.

DOI: <https://doi.org/10.62271/pjc.16.1.111.125>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Мельниченко І.Д. Сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом в Україні : сучасний стан і запобігання. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. XI Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 9 груд. 2022 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Вінниця, 2022. 242 с. С. 114-116.

7. Мельниченко І.Д. Дискримінація за ознакою статі як передумова вчинення сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні. *Протидія дискримінації в Україні та світі* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 20 жовт. 2022 р.). Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 90-94. URL : https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10883/1/%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d1%82_%d0%b7%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba_20.10.22.pdf.

8. Мельниченко І.Д. Міжнародні стандарти у сфері запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом. *Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)*: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 2 груд. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 380 с. С. 179-183. URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10875/1/%d0%97%d0%91%d0%86%d0%a0%d0%9d%d0%98%d0%9a%20%d0%9c%d0%9d%d0%9f%d0%9a%20%28%d0%9a%d0%86%d0%9d%d0%a6%d0%95%d0%92%d0%98%d0%99%2013.02.2023%29.pdf>.

9. Мельниченко І.Д. Соціальна обумовленість сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні *Ретроспектива військової агресії рф в Україні: злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в сучасному вимірі*: матер. Міжнар. наук.-практ. круг. столу (м. Київ, 22–23 червня 2023 р.) : Алерта, 2023. 250 с. С. 168-173.

10. Мельниченко І.Д. Погляд на сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом через оптику загроз національній безпеці України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: тези доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 бер. 2023 р.). Дніпро Дніпроп. держ.

ун-т внутр. справ, 2023. 812 с. С. 625-627. URL : <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/10997>.

11. Мельниченко І.Д. Забезпечення поліцейськими прав потерпілих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні. *Дотримання прав людини у правоохоронній діяльності: стан та перспективи*: тези доп. Всеукр. кругл. стіл (м. Дніпро, 28 берез. 2023 р.). Дніпро : ДДУВС. 2023. 244 с. С. 136-139. URL : <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/11338>

12. Мельниченко І.Д. Сучасні проблеми дослідження сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні. *Наука в умовах воєнного стану: пошуки, проблеми, перспективи розвитку*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. мол. вчен. (м. Дніпро, 03 трав. 2023 р.). ДДУВС. 2023. С. 149-152. URL : <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/11655>

13. Мельниченко І.Д. Повноваження органів Національної поліції України щодо протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні. *Дотримання прав і свобод людини Національною поліцією України в умовах глобальних викликів сьогодення*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27 жовт. 2023 р.). Одеса : ОДУВС, 2023. 162 с. ОДУВС. С. 92-95. URL : <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0334f0d5-5188-465b-9a5c-c5aefd666a41/content>.

14. Мельниченко І.Д. Захист жінок від сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні. *Українська воєнна та повоєнна кримінальна юстиція*: матеріали ІХ (XXII) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 26–27 жовт. 2023 р.). Упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2023. С. 203-208.

15. Мельниченко І.Д. Деякі проблеми забезпечення прав осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом в Україні «Права людини і громадянина під час дії воєнного стану» : зб. наук. ст. за матеріалами наук.-практ. конф. з нагоди 75-ї річниці Заг. декларації прав людини (м. Харків, 8 груд. 2023 р.) : електрон. наук. вид. / редкол.: Серьогіна С. Г., Бошицький Ю. Л., Рабінович П. М. та ін. ; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; Київ. ун-т права НАН України. Харків : Право, 2023. 308 с. С. 231-235. URL : <https://kup.edu.ua/category/naukove-zhittya/>.

16. Мельниченко І.Д. Роль Організації Об'єднаних Націй у запобіганні сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом.. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матер. VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.) ; у 2-х ч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Ч. І. С.545-547. URL : <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/1305>.

Мельниченко Інна Дмитрівна, 09.09.1997 року народження, уродженка села Курилівка, Хмільницького району Вінницької області, Україна. У 2018 році закінчила Національну академію внутрішніх справ та здобула кваліфікацію: ступінь вищої освіти бакалавр напрям підготовки «Правознавство». У 2022 році закінчила Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого та здобула кваліфікацію: ступінь вищої освіти магістр галузь знань «Право» спеціальність «Право».

З 2014 року в ОВС:

- з 2018 по 2021 роки слідчий слідчого відділу Полтавського ВП ГУНП в Полтавській області;
- з 2021 по 2022 рік слідчий відділення розслідування особливо тяжких злочинів слідчого управління ГУНП в Дніпропетровській області;
- з 2022 року по т/ч - ад'юнкт кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

Інна МЕЛЬНИЧЕНКО завершила у 2025 році написання дисертаційного дослідження, виконала індивідуальний план ад'юнкта кафедри кримінального права та кримінології по виконанню освітньо-наукової програми на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотно із застосуванням сучасної української мови та наукових термінів. Кожний із розділів, підрозділів та пунктів побудовані у логічній послідовності. Усе це забезпечує легкість і доступність сприйняття викладених у дисертації положень.

У результаті попередньої експертизи дисертації Інни МЕЛЬНИЧЕНКО і повноти публікацій основних результатів дослідження.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Інни МЕЛЬНИЧЕНКО на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом в Україні», відповідає спеціальності 081 Право та вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Рекомендувати Інні МЕЛЬНИЧЕНКО звернутись до Вченої ради Дніпровського державного університету внутрішніх справ із заявою щодо утворення разової спеціалізованої вченої ради.

Голова засідання – завідувач кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування НПУ ДДУВС
доктор юридичних наук, с.н.с.
23 жовтня 2025 року

Василь БЕРЕЗНЯК